

Jos van den Broek speurt naar details

Toerist in eigen stad

Ruud Sep
r.sep@hollandmediacombinatie.nl

Leiden ✦ Met zijn rugzakje en zijn fotocamera met veel te grote telelens ziet hij eruit als op en top een toerist. En zo voelt hij zich ook. „Ik ben een toerist in mijn eigen stad”, zegt emeritus hoogleraar wetenschapscommunicatie Jos van den Broek. Alleen hoeft een echte toerist niet op elke straathoek een bekende gedag te zeggen.

Van den Broek speurt als toerist naar mooie plaatjes van verstopte details. Beelden, gevelstenen. De grote vraag is dan natuurlijk: wat betekenen die beelden. „Daar ben ik soms maanden mee bezig.”

In en om de Pieterskerk geeft de gepensioneerd prof een kleine demonstratie. In een hoek van de Pieterskerk staat het trotse grafmonument van Leidenaar Johan Luzac die bij de kruitramp van 1807 overleed, nadat hij in het water van het Steenschuur werd geblazen. Hij was een man van aanzien, een goede vriend van de toenmalige president van de Verenigde Staten, en een vooraanstaand strijder tegen onderdrukking. Niet voor niets staat er op zijn grafmonument dat hij de 'schrik der verdrukkers' was. De versiering van de laatste rustplaats staat bol van de bekende symbolen: omgekeerde toortsen voor uitdovend leven, hulstakken voor eeuwige jeugd, papaver voor eeuwige slaap en een slang die in zijn eigen staart bijt.

opnieuw een symbool voor eeuwigheid. Maar dan is er ook nog een bundel takken. Van den Broek: „In het Pieterskerkboek staat dat het 'gekrookt riet' is. Maar het zijn toch echt takken. Dan ga ik kijken: Wat is hier aan de hand.”

Ceylon

Goed lezen, goed kijken en goed nadenken. Na een zoektocht van een paar maanden denkt de toerist uiteindelijk te begrijpen wat die takkenbos daar doet. „Op de Zijlpoort zitten wapens van burgemeesters waar ook takkenbundels in zitten. Zo'n takkenbundel is een fascis en staat voor het recht op straffen. Dit is een geknakte takkenbos met de boodschap dat Johan Luzac de takkenbos knakte waarmee de onderdrukkers kon-

Medusa.

Doodshoofd en zandloper.

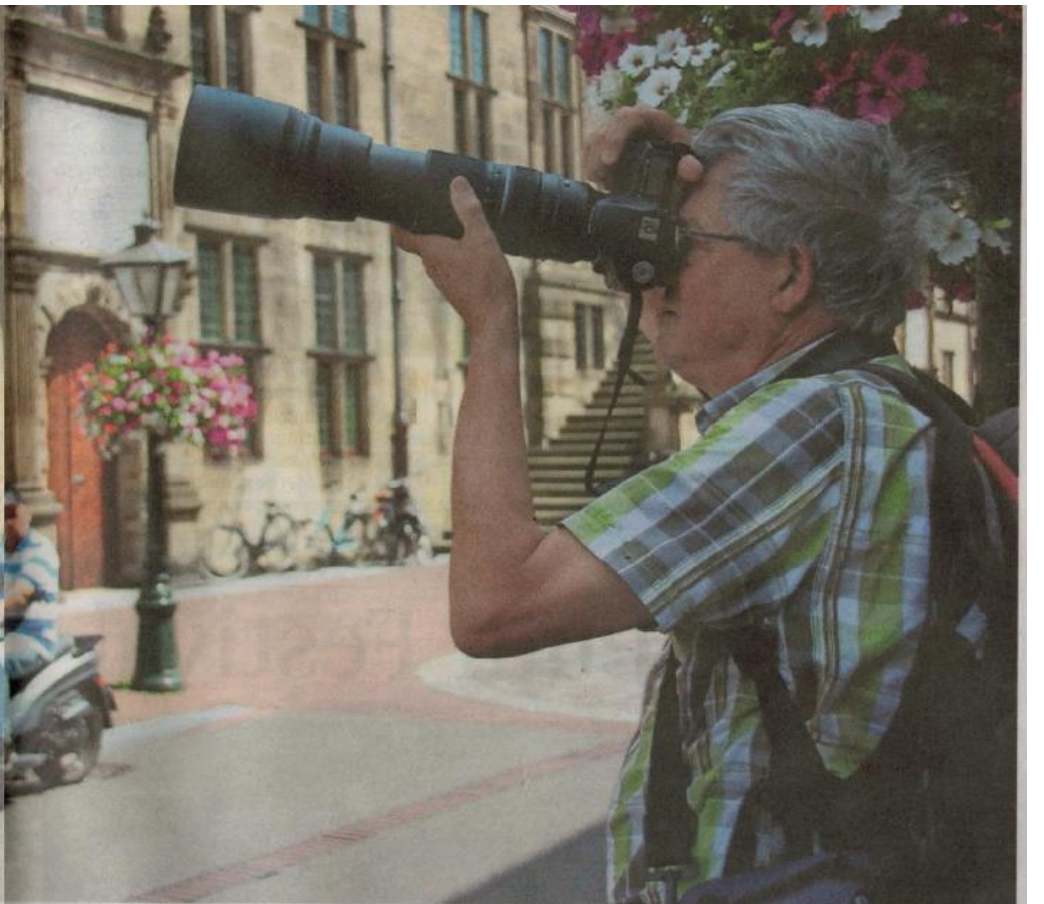

Een slang die in zijn eigen staart bijt.

den slaan. Ik heb tot nu toe geen betere verklaring kunnen vinden.” Met een beetje uitleg wordt het rondlopen door de kerk een stuk leuker. Al die lieve engeltjes? Stuk voor stuk huilen ze tranen met tuiten. Eén engeltje is zo kapot van verdriet dat het zich de haren uit het hoofd trekt. En een grote grafsteen voor een 17-jarige jongen die geboren was op Ceylon en die in Leiden overleed? „Ja, dan vraag ik me af wat voor verhaal daar achter zit. Het blijkt te gaan om de zoon van de gouverneur van Ceylon die hier in Leiden kwam studeren. Zijn moeder heeft zich trouwens nog behoorlijk verrijkt met illegale handel. Ja, dat zijn leuke verhalen.”

Opvallend is dat het juist een import-Leidenaar is die zich zo op de details van de stad heeft gestort.

Onder het genot van een glas koffie in het café van de Pieterskerk noemt Jos van den Broek zichzelf een 'herboren Leidenaar'. „Ik ben geboren in Tilburg, maar daar heb ik helemaal niks mee. Ik voelde me een beetje een culturele vluchteling. Ik heb hier in Leiden het leven gevierd. Ik heb hier leren leven en gelukkig leren worden. Als ik binnenkort vijftig jaar in Leiden woon, ga ik dat dik vieren.” „Leiden is mijn hobby. Je hebt zo veel grote verhalen in de stad. Ik wil weten of die verhalen kloppen. Vaak niet dus. Dat vind ik leuk. En hoe meer je ervan af weet, hoe spannender het wordt. Neem het verhaal van de Pilgrims die zo gastvrij werden ontvangen in Leiden. Nou, die hadden het dus al snel gezien in Leiden, het werd ze te heet onder de voeten. En Willem

Jos van den Broek op zoek naar verborgen details op de gevel van het stadhuis.

FOTO LD

Een engeltje huilt tranen met tuiten.

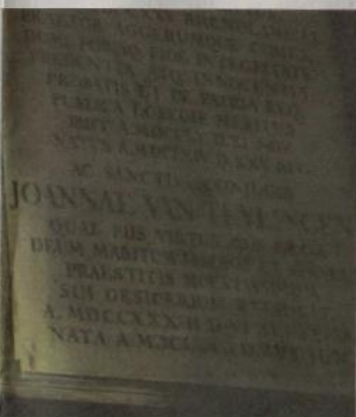

FOTO LD

gen van slangen in Leidse gevelstenen die hij nog niet op de foto had gezet en hoe het huurlingenleger van het Leidse stadsbestuur op 3 oktober precies 400 jaar geleden het vuur opende op de bevolking. „Als kind was ik al heel nieuwsgierig, en dat is gebleven. Ik wil elk detail weten.”

Schikgodin

Terug naar de kerk voor nog één raadsel. Tegen de muur staat een enorme grafsteen van twee bij drie meter. De slijtage laat zien dat de steen eeuwenlang onderdeel was van de kerkvloer. Van den Broek verklaart een aantal details. „Kijk, dat zijn de drie schikgodinnen, de eerste spint het garen, de tweede meet de lengte af, de derde knipt de draad door. Verder zie je weer twee omgekeerde toortsen en os-

Prudentia op het Gravensteen.

FOTO JOS VAN DEN BROEK

senschedels. Allemaal symbolen van de vergankelijkheid van het leven. Maar op een gegeven moment was mijn grote vraag: wie zijn die twee vrouwen waarvan de één een slang en de ander een palmtak in de hand houdt?” Voor het antwoord moeten we naar buiten. Eerst langs het Gravensteen, waar ook twee vrouwen de gevel sieren. Eén met een spiegel en een slang, één met een blinddoek, een weegschaal en een zwaard: de deugden Prudentia (voorzichtigheid) en Justitia (rechtvaardigheid). „Die paren van deugden kom je overal tegen. Dit duo vind je bijvoorbeeld ook in Alkmaar en Goes.”

Vervolgens naar het stadhuis. Bij de deur boven de trap aan de Breestraat opnieuw twee vrouwenfiguren. „Dat zijn Justitia, maar dan

zonder blinddoek, en Pax (vrede) met een palmtak. Je ziet dat de deugden er niet altijd precies hetzelfde uit zien.” Die ontdekking maakt de dames op de grote grafsteen in de Pieterskerk ineens een stuk begrijpelijker. „Mijn stelling is dat we ook daar te maken hebben met de deugden Pax en Prudentia, maar dan een Prudentia zonder spiegel.” Dat is dan weer een vraagje beantwoord. Maar voor elk antwoord komen er weer een paar nieuwe vragen terug. Spiedend door zijn telelens stuit de toerist in eigen stad op een nieuw detail in de gevel van het Gravensteen. Nog dezelfde middag plaatst hij een foto ervan op Facebook. „Een van de nieuw ontdekte details van vandaag: een gehoornde leeuw aan het Gravensteen.”